

HOO Hietanen Aki

17.02.2021
JULKINEN

Asia

Oikeudenkäytön digitalisointi Euroopan unionissa - välineet mahdollisuuksien hyödyntämiseen, komission tiedonanto

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 2.12.2020 tiedonannon Oikeudenkäytön digitalisoinnista ja välineistä mahdollisuuksien hyödyntämiseen (COM (2020) 710 final).

Komissio aikoo toteuttaa digitalisointiin liittyviä toimenpiteitä, jotka koskevat digitalisointitoimien rahoitusta, lainsäädännön uudistamista ja tietojärjestelmien uudistamista, vaiheittain vuosina 2021-2025.

EU:n neuvoston nykyinen puheenjohtajamaa Portugali tuo oikeusalan digitalisointia koskevan tiedonannon keskusteltavaksi oikeusministereiden epäviralliseen videoneuvoston kokoukseen 11.3.2021. Keskustelua oikeusalan digitalisoinnin haasteista käytiin jo edellisessä oikeusministereiden videokokouksessa 29.1.2021.

Suomen kanta

Suomi pitää komission tiedonantoa oikeusalan digitalisoinnista kokonaisvaltaisena toimenpidekokonaisuutena ja uutena lähestymistapana, jolla voidaan saada aikaa merkittäviä parannuksia oikeusalan rajat ylittävän tiedonvaihtoon ja asiointiin koko EU:n alueella. Suomi on teknologiamyönteinen ja eurooppalaisittain digitalisoinnin edelläkävijä, ja tähän liittyy myös oikeusallalla merkittäviä hyötyjä oikeusturvan saavutettavuuden ja viranomaistoiminnan tehostumisen myötä.

Tiedonannon lähestymistavassa on onnistuneesti yhdistetty EU:n oikeudellisia, tietoteknisiä ja rahoituksellisia toimenpiteitä, joita eri toimijat voivat hyödyntää oikeusjärjestelmissä tarpeidensa mukaan.

Tiedonanto liittyy johdonmukaisesti Euroopan sähköisen oikeuden kehittämisen ohjelmaan vuosille 2019-2023 ja vastaa tavoitteiltaan Suomen hallitusohjelman yleisiä tavoitteita digitalisoinnista. Tarkoitus on vahvistaa EU:n digitaalisia sisämarkkinoita ja kilpailukykyä sekä edistää eettisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä datapolitiikan toteuttamista. Komission antama tiedonanto tukee näitä tavoitteita oikeusalan osalta. Digitalisointi edistää myös yhteiskunnan joustavuutta ja toimintavarmuutta yllättävissä kriiseissä kuten koronaviruksen yhteiskunnalle ja taloudelle aiheuttamassa

poikkeustilanteessa. Digitalisoinnin edistämisen tulee näin ollen olla myös EU:n oikeudellisen yhteistyön kehittämisen painopisteenä.

Suomi pitää tärkeänä tiedonantoon sisältyvää arviota siitä, että digitalisointi on oikeusjärjestelmien rakenteellisten uudistusten keskeinen osa-alue, jolla on vaikutuksia sekä järjestelmiin sinänsä että prosessien uudelleensuunnitteluun kansalaisten ja yritysten näkökulmasta.

Suomi kannattaa tiedonannossa esitettyä arviota tekoälyn ja muiden innovatiivisten teknologioiden hyödyntämisestä oikeusosalalla sekä sitä, että tiedonannossa on myös käsitelty uusien teknologioiden hyödyntämisen riskejä. Suomi pitää hyödyllisenä komission esittämää selvitystä keinoista, joilla voitaisiin lisätä tuomioistuinten tuottamien asianmukaisten koneluettavien tietojen saatavuutta. Saatavuuden lisääminen mahdollistaisi luotettavien koneoppimiseen perustuvien tekoälyratkaisujen kehittämisen.

Rahoitustuen kehittämisen osalta Suomi pitää tärkeänä, että EU:n oikeusalan rahoitusta kohdennetaan määrätietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti olemassa olevan rahoituskehyksen puitteissa uusien säädösinstrumenttien edellyttämien digitalisointitoimien ja voimassa olevan lainsäädännön muutosten edellyttämien toimien toteuttamiseen.

Pääasiallinen sisältö

Komission tiedonanto *Oikeudenkäytön digitalisointi Euroopan unionissa - Välineet mahdollisuuksien hyödyntämiseen* (COM (2020) 710) on kooste laaja-alaisista toimenpiteistä oikeusalan digitalisoinnin edistämiseen. Tiedonannon taustalla ovat komission syyskuussa 2020 julkaisema oikeusalan digitalisoinnin tiekartta ja rajat ylittävää digitaalista rikosoikeusyhteistyötä koskeva komission teettämä raportti. Covid-19-pandemian tuomat haasteet ovat tuoneet korostetusti esiin tarpeen toimiville digitaalisille välineille oikeusosalalla.

Komission tiedonannossa on kyse ei-lainsäädännöllisestä politiikka-aloitteesta, jossa käsitellään mm. digitalisoinnin haasteita ja digitalisoinnin edistämisen välineitä (työkalupakki) sekä oikeusalan käytössä olevia rahoituslähteitä. Komission yksityiskohtaisemmat esitykset eri toimenpiteisiin liittyen on ajoitettu vuosille 2021-2024. Toimeenpanon väliarvio laaditaan vuonna 2024, jonka pohjalta esitetään tarvittavat jatkotoimet. Tiedonannossa korostetaan sitä, että tietojärjestelmien kehittäminen oikeusosalalla vaatii aikaa ja resursseja. Siksi EU:n oikeudenkäytön digitalisoinnin toteuttamista koskevan kattavan strategian on ratkaistava rahoituksen saatavuus.

Tiedonannon mukaan komissiossa valmistellaan vuonna 2021 säädösehdotus, joka koskee oikeudellisen yhteistyön menettelyjen laajempaa digitalisointia siviili-, kaupp- ja rikosoikeuden alalla. Ehdotuksella on tarkoitus velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään lähtökohtaisesti digitaalisia kanavia rajat ylittävässä yhteydenpidossa ja tietojenvaihdossa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä velvoittaa jäsenvaltiot ottamaan käyttöön sähköisen yhteydenpidon rajat ylittävissä, kansalaisia ja yrityksiä koskevissa menettelyissä – estämättä kuitenkaan paperiasiakirjojen käyttöä.

Euroopan komission tiedonannon keskeinen viesti on, että toimia oikeusalan digitalisoinnin edistämiseksi tulee kiirehtiä ja EU:n lainsäädännön toimeenpanon vaikuttavuutta pitää vahvistaa. Tiedonannon pääsisältö kattaa toimet niin rahoituksen hyödyntämisessä, digitalisointia koskevan lainsäädännön johdonmukaisessa

uudistamisessa kuin myös tietoteknisten välineiden pitkäjänteisessä kehittämisessä ja kansallisten koordinaatio- ja valvontavälineiden kehittämisessä. Tavoitteena on parantaa digitalisoinnin tilaa erilaisten toimenpiteiden laajalla ja systemaattisella ohjelmalla. Tiedonanto korostaa yhteiskunnallisten rakennemuutosten välttämättömyyttä, jotka osaltaan mahdollistavat digitalisoinnin tavoitteiden toteutumisen.

Tiedonannossa ehdotetaan oikeudenkäytön digitalisoinnin välineistöä, jonka avulla voidaan ratkaista digitalisoinnin toteutukseen liittyviä haasteita ja edistää oikeusalan digitalisointia. Komission lähestymistavassa otetaan huomioon jäsenvaltioiden erilaiset kansalliset olosuhteet ja toimivaltakysymykset. Lähtökohtana on, että kaikki jäsenvaltiot pyrkivät tasoittamaan nykyisiä digitalisoinnin tasoeroja, vähentämään hajanaisuutta kansallisten oikeusjärjestelmien välillä ja hyödyntämään EU:n rahoitusmekanismien tarjoamia mahdollisuuksia.

1. Toimenpidekokonaisuudet

Ehdotettu digitalisoinnin edistämisen välineistö koostuu seuraavista **toimenpidekokonaisuuksista**:

1. jäsenvaltioille tarjottava rahoitustuki, joka mahdollistaa pitkäaikaisten vaikutusten aikaansaamisen;
2. lainsäädäntöaloitteet, joilla täsmennetään digitalisointia koskevia vaatimuksia ja edistetään parempaa oikeussuojan saatavuutta ja maiden rajat ylittävää yhteistyötä esimerkiksi tekoälyn alalla;
3. tietotekniset välineet, joita voidaan kehittää pitkäjänteisesti ja käyttää kaikissa jäsenvaltioissa. Välineiden tulisi olla lähtökohtaisesti yhteen toimivia, vammaisille esteettömiä, käyttäjäkeskeisiä, nopeita, turvallisia, luotettavia sekä varmistaa yksityisyyden suoja, tietosuoja ja läpinäkyvyys;
4. kansallisten koordinaatio- ja valvontavälineiden kehittäminen, mikä mahdollistaisi digitalisointia koskevan koordinoinnin, arvioinnin sekä kokemusten ja parhaiden käytäntöjen vaihdon.

Tiedonannossa korostetaan, että kaikki oikeudenkäytön digitalisointiin liittyvät toimenpiteet on toteutettava perusoikeuksia kunnioittaen. Näitä ovat esimerkiksi henkilötietojen suojan ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen periaatteet. Lisäksi digitalisointiprosessissa on otettava huomioon heikossa asemassa olevien ryhmien tarpeet. Digitalisointi ei saa aiheuttaa digitaalista eriarvoisuutta. Digitaaliteknologian tulisi muuttua helppokäyttöisemmäksi ja tulla valtaväestön saataville iästä tai koulutustasosta riippumatta ja lisäksi esteettömänä vammaisille henkilöille. Samalla on kuitenkin varmistettava erilaisilla hallinnollisilla ja teknisillä toimenpiteillä oikeussuojan saatavuus heikossa ja haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille ja ihmisille, joilta puuttuvat riittävät resurssit tai digitaidot, esimerkiksi lapsille tai iäkkäille ihmisille.

Tiedonannossa käsitellään digitaaliteknologian hyödyntämistä oikeusosalalla kahdella tasolla, kansallisella ja EU:n tasolla. Kansallisen tason tavoitteena on auttaa jäsenvaltioita siirtymään oikeusjärjestelmissään tehokkaammin digiaikaan parantamalla kansallisten oikeusviranomaisten yhteistyötä sekä digiteknologian käyttöönottoa kansalaisten ja yritysten parhaaksi. Euroopan tasolla käsitellään rajat ylittävän oikeudellisen yhteistyön tehostamista toimivaltaisten viranomaisten välillä. Tähän sisältyisivät oikeuspalvelujen laajempi digitalisointi, turvallisten ja laadukkaiden videoneuvottelutekniikoiden käytön edistäminen, kansallisten tietokantojen ja rekisterien yhteen liittämisen helpottaminen sekä toimivaltaisten viranomaisten välisen turvallisen sähköisen tiedonvaihdon edistäminen.

1.1. Rahoitustuen kehittamisestä

Asianmukaisten tietotekniikkajärjestelmien kehittäminen oikeusalan käyttöön ja järjestelmien laajamittainen hyödyntäminen oikeusallalla vaativat aikaa ja resursseja. Siksi EU:n oikeudenkäytön digitalisoinnin toteuttamista koskevan kattavan strategian on ratkaistava rahoituksen saatavuus.

Oikeusjärjestelmien digitalisointi, olemassa olevien digitaalisten ratkaisujen omaksuminen ja uusien digipalveluiden käyttöönotto edellyttävät merkittäviä investointeja infrastruktuuriin, suunnitteluun, toteuttamiseen, ylläpitoon ja koulutukseen. Komission mukaan riittävän nopean muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan kaksiosaista lähestymistapaa, yhtäältä rahoitustukea jäsenvaltioille todellisen digitaalisen muutoksen käynnistämiseksi oikeusjärjestelmissä ja toisaalta tukea EU:n laajuisten hankkeiden toteuttamiseen.

Komission mukaan jäsenvaltioissa digitaaliseen oikeuteen siirtymistä olisi tuettava kaikin keinoin, esimerkiksi uusilla koheesiopolitiikan välineillä, uusilla oikeuslaitokseen ja digitaalisen Eurooppaan liittyvillä ohjelmilla sekä elpymis- ja palautumistukivälineellä. Elpymis- ja palautumistukivälineen varsinaisena tarkoituksena on tukea kestävän elpymisen kannalta oleellisia kansallisia investointeja ja uudistuksia.

Komissio on elpymis- ja palautumistukivälineen täytäntöönpanoon liittyvien suunnitelmien ohjeistuksessa painottanut, että oikeusalan digitalisointi on yksi jäsenvaltioille painokkaasti suositelluista uudistusten ja investointien painopistealueista. Tähän liittyvät kansalliset hankkeet voidaan sisällyttää elpymis- ja palautumistukivälineen mukaiseen digitalisaatioon liittyvien menojen 20 prosentin tavoiteosuuteen, joka on varattu Euroopan digitaalisen valmiuden toteuttamiseen.

Komission vuosien 2021–2027 koheesiopolitiikkaan liittyvissä ehdotuksissa on lähtökohtana, että oikeudenkäytön digitalisoinnille on laajasti tarvetta. Talouspolitiikan eurooppalaisen ohjausjakson mukaisissa maakohtaisissa suosituksissa oikeudenkäytön digitalisointi on eräiden jäsenvaltioiden osalta määritelty painopistealueeksi jo vuodesta 2016 lähtien. Uuden ohjelmakauden tuomia mahdollisuuksia, erityisesti Euroopan aluekehitysrahaston ja Euroopan sosiaalirahasto plus -ohjelman osalta tulisi hyödyntää jäsenvaltioissa.

Komission ehdottama *Teknisen tuen väline* tarjoaa kaikille jäsenvaltioille tukea rakenteellisten uudistusten toteuttamiseen, myös oikeusallalla. Komissiolla tiedonannossa viitataan komission saamiin kokemuksiin nykyisten oikeusjärjestelmien digitalisointihankkeiden toteuttamisessa useissa jäsenvaltioissa. Rakenneuudistusten osalta komissio arvioi, että digitalisointi on oikeusjärjestelmien rakenteellisten uudistusten osa-alue, jolla odotetaan olevan myönteinen vaikutus järjestelmiin itseensä (mm. hallintotapaan, henkilöstöhallintoon ja asianhallintaan). Järjestelmien digitalisoinnin edellytyksenä on prosessien ja niitä tukevien järjestelmien uudelleensuunnittelu, ottaen huomioon kansalaisten ja yritysten tarpeet.

Niihin digitalisointihankkeisiin, joilla on EU-ulottuvuus, tulisi saada tukea uuden oikeusalan rahoitusohjelman ja digitaalinen Eurooppa -ohjelman kautta. Kumpikin väline edistää oikeudenkäytön digitalisointia esimerkiksi tukemalla yhteen toimivien ratkaisujen perustamista, tehokkaampaa rajat ylittävää yhteistyötä sekä rekistereiden ja tietokantojen

yhteen liittämistä. Digitaalinen Eurooppa -ohjelma tarjoaa myös mahdollisuuksia monialaisten innovatiivisten teknologiahankkeiden, muun muassa tekoälyyn perustuvien sovellusten pilotointiin.

Komissio on ilmoittanut käynnistävänsä Euroopan yhteentoimivuusperiaatteiden (European Interoperability Framework EIF) arvioinnin, jonka yhteydessä tarkastellaan yhteen toimivien digitaalisten julkisten palvelujen tukitarpeita. Lisäksi komissio tulee ehdottamaan EU-maiden hallituksille uutta yhteentoimivuusstrategiaa.

1.2. Rajat ylittävän oikeudellisen yhteistyön menettelyjen digitalisointi

Euroopan komissio on ilmoittanut vuoden 2021 työohjelmassaan, että se aikoo ehdottaa lainsäädäntöä, joka koskee oikeudellisen yhteistyön menettelyjen laajempaa digitalisointia siviili-, kaupp- ja rikosoikeuden alalla. Uudella ehdotuksella voitaisiin velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään lähtökohtaisesti digitaalisia kanavia rajat ylittävässä yhteydenpidossa ja tietojenvaihdossa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä velvoittaa jäsenvaltiot ottamaan käyttöön sähköisen yhteydenpidon rajat ylittävissä, kansalaisia ja yrityksiä koskevissa menettelyissä. Tavoitteena kuitenkin on, että samalla ei täysin estetä paperiasiakirjojen käyttöä.

Lainsäädäntötoimilla on myös tarkoitus taata, että eIDAS-asetuksessa säädetty ratkaisut ja periaatteet otetaan huomioon ja että niitä myös käytetään. Näihin kuuluvat erityisesti oikeudellisissa menettelyissä sähköisten asiakirjojen oikeusvaikutukset ja käytettävyys todisteena. Toinen keskeinen seikka on sähköisen tunnistamisen ja sähköisten allekirjoitusten tai sinettien hyväksyminen oikeudellisten asiakirjojen digitaalisen siirron varmistamisessa sekä riittävästä varmuustasosta sopiminen. Kolmas keskeinen seikka on perustan luominen EU:n yleisen tietosuojasäätöjen ja unionin tietosuojasääntöjen mukaiselle henkilötietojen käsittelylle sekä rekisterinpitäjien ja henkilötietojen käsittelijöiden vastuiden määrittelylle. Neljäs seikka on suuren yleisön käyttöön perustettujen sähköisten palvelupisteiden käytettävyyden varmistaminen myös vammaisille henkilöille.

Tiedonannossa tuodaan esiin myös EU:n oikeudellisiin menettelyihin liittyviä ongelmia. Menettelyt edellyttävät tietojenvaihtoa toimivaltaisten kansallisten viranomaisten välillä, mihin liittyy usein vakiomuotoisen datan tai suurten datamäärien käyttöä. EU:n lainsäädännössä ei kuitenkaan säädetä tarkemmin tiedonvaihdon siirtovälineistä tai yksityiskohtaisista järjestelyistä. Tämän vuoksi suurin osa viestinnästä on edelleen paperipohjaista.

1.3. Tekoäly ja tietojärjestelmien uudistaminen

Komission tiedonannossa käsitellään erityisteemana innovatiivisten teknologioiden, kuten tekoälyn, lohkoketjutekniikoiden ja koneoppimisen hyödyntämistä oikeusalalla. Tiedonannossa esitetään kahta toimenpidekokonaisuutta, ensinnäkin oikeusalalla käytettyihin innovatiivisiin teknologioihin liittyvien parhaiden käytäntöjen ja opittujen asioiden vaihto jäsenvaltioiden ja EU:n toimielinten sekä oikeus- ja sisäasioiden virastojen kesken. Tätä varten komissio järjestää syksystä 2021 lähtien neljännesvuosittain asiantuntijawebinaareja eri aihepiireistä.

Toinen esitys koskee selvitystä keinoista, joilla voidaan lisätä tuomioistuinten tuottamien asianmukaisten koneluettavien tietojen saatavuutta luotettavien koneoppimiseen perustuvien tekoälyratkaisujen kehittämiseksi oikeusviranomaisten ja oikeusalan ammattilaisten sekä muiden sidosryhmien käyttöön.

1.4. Rekistereiden yhteenliittäminen ja videoneuvottelutekniikoiden hyödyntäminen rajat ylittävässä tiedonvaihdossa ja asioinnissa

Komission tiedonannossa korostetaan jäsenvaltioiden viranomaisrekistereihin sisältyvän tiedon saatavuuden parantamista koko Euroopan unionin alueella rekisterien yhteiskäytön avulla. Tiedonannossa luetellaan useita jo toteutuneita tai käynnissä olevia rekistereiden yhteiskäyttöä koskevia toteutuksia. Rikosrekisteritietojen vaihto (ECRIS) on toiminut EU:n alueella jo vuodesta 2012 alkaen ja parhaillaan on valmisteilla rikosrekisteritietojen vaihto kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevien tietojen osalta (ECRIS-TCN). Lisäksi on toteutettu kaupparekistereiden yhteenliittämisjärjestelmä (BRIS), maksukyvyttömyysrekisterien yhteenliittämisjärjestelmä (IRI) ja lisäksi kiinteistörekistereiden yhteenliittämisjärjestelmä (LRI) on pilottivaiheessa muutaman jäsenvaltion käytössä. Tiedonannossa muistutetaan myös, että kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytännön saatavuus koneellisesti luettavassa muodossa on edellytys muun muassa läpinäkyvyyden lisäämiselle ja EU:n lainsäädännön yhdenmukaiselle soveltamiselle.

□

Tiedonannossa komissio korostaa, että jäsenvaltioiden olisi ensisijaisena tavoitteena pyrittävä perustamaan sähköisiä rekistereitä ja tietokantoja. Sähköisistä tietokannoista on helppo hakea tietoja, ne vähentävät käyttäjälle aiheutuvaa ajankulua ja kustannuksia ja ne kestävät hyvin kriisejä (kuten Covid-19- pandemia). Tietokantojen ja rekisterien yhteenliittäminen EU:n tasolla edellyttää niiden digitalisointia, jotta ne saadaan rajat ylittävien käyttäjien ulottuville ja tukemaan yhteismarkkinoita. Yhteistä digitaalista palveluväylää (SDG) koskeva asetukset edellyttää rajat ylittävien käyttäjien kannalta tiettyjen keskeisten tapahtumien ja menettelyjen täyttää digitalisointia. Komission mukaan tietokantojen digitalisoinnin avulla tietojen kokoamisen yhden kerran periaate (once-only) voidaan toteuttaa ja perustaa yhteinen Euroopan oikeustietojen data-avaruus Euroopan datastrategia -tiedonannon mukaisesti.

Rekisterien yhteiskäytön tehostamista koskevin toimenpiteinä komissio ehdottaa, että kaikki jäsenvaltiot liittyvät asetuksen (EU) 2015/848 edellyttämään maksukyvyttömyysrekisterien yhteiseen hakujärjestelmään, jossa kaikki jäsenvaltiot eivät vielä ole mukana. Lisäksi komissio ehdottaa, että BRIS-järjestelmän päivitys direktiivin (EU) 2019/1151 edellyttämien uusien toimintojen tukemiseksi toteutetaan kahdessa vaiheessa vuonna 2021 ja 2023.

Komissio myös kannustaa jäsenvaltioita kehittämään videoneuvotteluvalmiuksia kansallisen lainsäädännön mukaisesti läheisessä yhteistyössä muiden jäsenvaltioiden kanssa ja mahdollisuuksien mukaan käyttämään tähän EU:n rahoitusta.

1.5. Turvallisen rajat ylittävän asioinnin välineiden kehittäminen jäsenvaltioiden siviili- ja rikosoikeudellisessa yhteistyössä – e-CODEX ja eEDES

Komission tiedonannossa käsitellään yksityiskohtaisesti e-CODEX-viestintäjärjestelmän ottamista turvallisen digitaalisen viestinnän standardiksi rajat ylittävissä oikeudenkäyntimenettelyissä siviili- ja rikosoikeuden alalla.

e-CODEX (e-Justice Communication via On-line Data Exchange) on viestintäjärjestelmä, joka mahdollistaa yhteyden kansallisten järjestelmien välillä siten, että käyttäjät, kuten oikeusviranomaiset, oikeusalan ammattilaiset ja kansalaiset, voivat

lähettää ja vastaanottaa asiakirjoja, todistusaineistoa ja muita tietoja nopeasti ja turvallisesti. e-CODEX on jo käytössä sähköisen todistusaineiston digitaalisessa vaihtojärjestelmässä (eEDES) ja muutamissa pilottihankkeissa. Se on myös tarkoitettu tukemaan asiakirjojen tiedoksiantoa ja todisteiden vastaanottamista koskevien asetusten yhteydessä perustettavaa hajautettua tietojärjestelmää.

Nykyisin e-CODEXia hallinnoi jäsenvaltioiden Me-CODEX-konsortio. e-CODEX -hanke käynnistettiin osana Euroopan sähköisen oikeuden monivuotista toimintaohjelmaa 2009–2013. Tiedonannon kanssa samaan aikaan 2.12.2020 komissio antoi ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi rajat ylittävissä siviili- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä käytettävästä tietokoneistetusta viestintäjärjestelmästä (e-CODEX-järjestelmä) ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta (KOM (2020) 712 lopullinen). Asetusehdotuksen mukaan e-CODEX-järjestelmän hallinnointi-, kehittämis- ja ylläpitovastuut siirrettäisiin jäsenvaltioiden konsortiolta EU:n laajoista tietojärjestelmistä vastaavalle eu-LISA-virastolle 1.7.2023 mennessä.

Sähköisen todistusaineiston digitaalinen vaihtojärjestelmä (e-Evidence Digital Exchange System eEDES) on e-CODEX-järjestelmään perustuva sovellus, jonka avulla jäsenvaltioiden viranomaiset voivat turvallisesti vaihtaa eurooppalaisiin tutkintamääräyksiin liittyviä asiakirjoja, keskinäistä oikeusapua koskevia pyyntöjä ja niihin liittyviä todisteita digitaalisessa muodossa. eEDES on suunniteltu parantamaan suoraan nykyisten yhteistyömenettelyjen tehokkuutta ja nopeutta ja samalla takaamaan tiedonvaihdon turvallisuuden ja mahdollistamaan lähetettyjen asiakirjojen aitouden ja eheyden todentamisen.

Komission tiedonannossa korostetaan tarvetta saada kaikki jäsenvaltiot liittymään eEDES-järjestelmään, jotta sille saataisiin aitoa lisäarvoa EU:n tasolla. Komission mukaan eEDES-järjestelmää tulisi jatkokehittää siten, että se mahdollistaisi turvallisen viestinnän toimivaltaisten viranomaisten ja asiaan kuuluvien palveluntarjoajien valmisteilla olevan sähköisiä todisteita koskevan asetuksen (COM (2018) 225 final) mukaisesti. Tiedonannon mukaan komissio tukee jäsenvaltioita kehittämällä ja laajentamalla yhteisiä välineitä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisia asioita koskevan rajat ylittävän yhteistyön digitalisointiin (eEDES-toteutuksessa tehdyn työn pohjalta).

1.6. Digitaalisen rikosoikeuden tietojärjestelmien uudistaminen

Komission tiedonannossa on useita rikosoikeuden tietojärjestelmiä koskevia uudistusehdotuksia. Tietojärjestelmien uudistamista koskevien ehdotusten taustalla on pitkälti syksyllä 2020 julkaistu Euroopan komission tilaama selvitys rajat ylittävästä digitaalisesta rikosoikeusyhteistyöstä. Tiedonannossa käsitellään useita selvityksessä luonnosteltuja kehittämiskohteita, kuten esimerkiksi Eurojustin asianhallintajärjestelmän uudistamista, yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustaa, yhdessä jäsenvaltiossa käsiteltävänä olevan rikosasian liityntöjen muualla EU:ssa käsiteltäviin rikosasioihin tarkastaminen sekä suurten datatiedostojen siirtoa koskevaa ratkaisua.

Komission tiedonannon mukaan oikeudelliseen yhteistyön digitaalisten välineiden modernisoiminen ja tiedonvaihto on tärkeää rikostutkinnassa ja rikosasioiden käsittelyssä. Lisäksi oikeus- ja sisäasioiden virastoilla kuten EPPolla, Eurojustilla ja Europolilla tulisi olla nykyistä laajemmat keskinäiset tiedonvaihtomahdollisuudet.

Rikosoikeudellisen yhteistyön osalta komission tiedonannossa on useita lainsäädäntöä koskevia muutosehdotuksia tai uusien säädösten valmistelua koskevia ehdotuksia.

Ensinnäkin komissio katsoo, että terrorismirikoksia koskevasta tiedonvaihdosta ja yhteistyöstä tehtyyn neuvoston päätökseen ja Eurojustin terrorismin vastaiseen rekisteriin olisi tehtävä parannuksia. Neuvoston päätös edellyttää jo nykyisin jäsenvaltioilta terrorismin torjuntaa koskevien tietojen jakamista Europolin ja Eurojustin kanssa, mutta päätöstä olisi syytä päivittää. Toinen sääntelytarve koskee yhteisten tutkintaryhmien perustamisen ja työskentelyn tehostamista digitaalisilla viestintävälineillä sekä aineistojen tiedonvaihtosovelluksilla. Komissio aikoo valmistella ehdotuksen yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustoja koskevaksi asetukseksi. Komissio lisäksi katsoo, että rajat ylittävää digitaalista tiedonvaihtoa pitäisi myös kehittää niin, että voidaan turvata suurikokoisten asiakirjakokonaisuuksien vaihtaminen.

1.7. Kansalaisten oikeusportaalin kehittäminen ja digitalisointityön seuranta

Komission tiedonannossa käsitellään myös tietojärjestelmien kehittämistä kansalaisten näkökulmasta. Komission tavoitteena on kansalaisten oma EU-tason oikeusportaali, josta kansalaiset aiempaa helpommin saisivat tietoa oikeudellisista asioista ja jonka kautta kansalaiset pystyisivät asioimaan suoraan kansallisten viranomaisten kanssa.

Komissio katsoo, että aloituspisteeksi tulisi kehittää osaksi Euroopan oikeusportaalia (e-justice.europa.eu) ”Oma oikeusportaali”, josta olisi linkit käytettävissä oleviin kansallisiin palveluihin ja jota ylläpidettäisiin yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa. Komission suunnitelmissa on, että ensimmäisessä vaiheessa vuoteen 2023 mennessä Euroopan oikeusportaaliiin lisättäisiin kattava linkkikokoelma, joka helpottaisi saatavilla olevien, oikeuslaitoksen ja julkishallinnon elinten tarjoamien kansallisten sähköisten palvelujen saatavuutta. Erikseen voitaisiin selvittää vuoteen 2024 mennessä selvittää yksityiskohtaisempaa integraatiota kansallisiin järjestelmiin siten, että yksityishenkilöt ja yritykset voisivat tehdä pyyntöjä ja saada asiakirjoja suoraan Euroopan oikeusportaaliiin kautta.

Komission tiedonannossa käsitellään lopuksi oikeusalan digitalisoinnin seurannan kehittämistä Euroopan unionissa. Jo nykyisin digitalisointiin liittyviä toimia seurataan muun muassa EU:n oikeusalan tulostaululla, oikeusvaltiokertomuksella ja eurooppalaisella ohjausjaksolla. Komissio aikoo jatkaa oikeusjärjestelmien digitalisoinnin seurantaa uusilla hankkeilla ja säännöllisillä tilannekatsauksilla.

Komissio tuo esiin uusina toimintatapoina kansallisia digitalisointihankkeita koskevien tietojen jakamisen Euroopan oikeusportaalissa yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa. Toinen ehdotus koskee digitaalista oikeusalan ministerifoorumia ja säännöllisiä tilannekatsauksia. Komissio aikoo järjestää vuonna 2021 verkossa digitaalisen oikeusalan ministerifoorumin, jonka osallistujat ovat korkean tason toimijoita EU:n toimielimistä ja keskeisistä sidosryhmistä. Komissio tarkastelee pidemmällä aikavälillä myös muita oikeudenkäytön digitalisoinnin koordinoinnin muotoja, joissa käsiteltäisiin mm. kansallisia ja EU- tason rahoitusmahdollisuuksia ja teknologioiden kehitystä.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Kyseessä on komission tiedonanto.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti laatii vastaukseksi komission antamaan tiedonantoon oma-aloitemietinnön.

Kansallinen valmistelu

Käsittely seuraavissa jaostoissa: oikeudellisten kysymysten jaosto (EU35) 24.2.2021, oikeus- ja sisäasioiden jaosto (EU7) 24.2.2021

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta x.3.2021

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Kyseessä on komission tiedonanto, johon ei vielä tässä vaiheessa sisälly lainsäädäntöehdotuksia.

Taloudelliset vaikutukset

Taloudellisia vaikutuksia arvioidaan ja niihin otetaan kantaa tiedonantoon sisältyvien aloitteiden ja lainsäädäntöehdotusten täsmentyessä.
Unionin rahoituskehyksiin 2021-2027 sisältyy oikeusalan rahoitusohjelma, jonka budjetista (305 Meuroa) noin kolmannes suunnataan oikeuksiin pääsyn ja oikeusturvan edistämiseen mm. teknologisin keinoin (e-Justice). Oikeusalan digitalisaation kannalta merkityksellinen on myös Digitaalinen Eurooppa -rahoitusohjelma 2021-2027.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Euroopan komissio antoi 19.2.2020 tiedonannot Euroopan digitaalisesta tulevaisuudesta ja Euroopan datastrategiasta sekä tekoälyä koskevan valkoisen kirjan. Näistä digitaalista tulevaisuutta koskeva tiedonanto on ylätasoinen tiekartta, jota datastrategia ja tekoälyn valkoinen kirja tarkentavat. Komission tavoitteena on valjastaa digitalisaatio palvelemaan ihmisiä, taloutta ja yhteiskuntia sekä tukemaan EU:n tavoitetta tehdä Euroopasta ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä. Oikeudenkäytön digitalisointia koskeva tiedonanto perustuu osaltaan näihin digitalisoinnin tulevaisuutta koskeviin linjauksiin sekä 30.7.2020 julkaistuun oikeusalan digitalisoinnin tiekarttaan, jossa luonnosteltiin tiedonannon keskeisiä tavoitteita.

Neuvosto hyväksyi lokakuussa 2020 päätelmät digitalisoinnin merkityksestä oikeussuojan saatavuuden parantamisessa. Neuvoston päätelmissä kehoitetaan jäsenmaita lisäämään digitaalisten välineiden käyttöä oikeuskäsittelyissä. Lisäksi päätelmissä kehoitetaan komissiota laatimaan vuoden 2020 loppuun mennessä kattava EU:n strategia siitä, kuinka digitalisoinnin mahdollisuuksia voidaan hyödyntää oikeudenkäyntimenettelyissä. Neuvoston päätelmissä korostetaan, että digitaalisten teknologioiden käytön ei pitäisi vaarantaa oikeusjärjestelmien peruseriaatteita, joita ovat muun muassa tuomioistuinten riippumattomuus ja puolueettomuus, tehokkaan oikeussuojan takaaminen ja oikeus oikeudenmukaiseen julkiseen oikeudenkäyntiin. Uusia teknologioita, mm. tekoälyä ja kieliteknologioita, koskevissa hankkeissa on tavoitteena konkretisoida pilottihankkeiden avulla uusien teknologioiden hyödyntämistä oikeusosalalla.

Komissio antoi tiedonannon kanssa samaan aikaan ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi rajat ylittävissä siviili- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä käytettävästä tietokoneistetusta viestintäjärjestelmästä (e-CODEX-järjestelmä) ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta (KOM(2020) 712 final), jossa on esitetty toimia digitalisoinnin edistämiseksi yhdenmukaisen toimintatavan ja yhtenäisen e-CODEX-viestintäjärjestelmän ja palvelualustan avulla. Asetusehdotus liittyy läheisesti komission tiedonannossa käsiteltyihin lainsäädäntötoimiin ja teknisten järjestelmien uudistamiseen.

Asiakirjat

COM (2020) 710 final Komission tiedonanto Oikeudenkäytön digitalisointi Euroopan unionissa - Välineet mahdollisuuksien hyödyntämiseen

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Aki Hietanen, OM, aki.hietanen@om.fi, 0505221061

EUTORI-tunnus

EU/2020/1726

Liitteet**Viite**

Asiasanat	digitalisaatio, sähköinen oikeus, sähköinen asiointi
Hoitaa	OM, VM
Tiedoksi	EUE, SM
